

plniť, akonáhle prvý plnil. Keby plnil skoršie, patrí mu žaloba pre bezdôvodné obohatenie. Keby neplnil, je proti nemu — ovšem až po vzájomnom plnení — tá istá žaloba. Obohatenie však pre nedostatok oceňovacích pomôcok — nebude možno vo väčšine prípadov z iného ustáliť, než z onoho neplatného kontraktu, v ktorom sa protistrana priznala, akú cenu má pre ňu protiplnenie. (Ovšem uplatní sa zásada voľného posudzovania dôkazov dľa § 270 a 271 o. s. p. slov.) — Zase tu vidíme prípad vzatý zo skutočného života (na pr. predaj jedného ucha), ktorý nie je contra bonos mores a predsa nielen že nie je právom upravený, ale je priam znemožňovaný. Prípad predaju krve a vlasov je ešte zrejmejší.

Patri sem tiež smluva uzavretá s kojnou, ačkoľvek tato jak v praxi tak i dľa teorie odpovedá pojmu locatio conductio operarum a uzaviera sa v živote skutočne vo forme smluvy služobnej.

Prípady, ktoré zapadajú ešte do otázky smlúv, ktorých predmetom je telo ľudské alebo jeho časť, sú početné. Na pr. niekto si dá za úplatu prepychať fakirom telo, dá sa pri predstavení za úplatu hypnotizovať nie však, keď sa niekto dá po provaze niesť (ponevác tento prípad možno ešte zaradiť do pojmu služobných smlúv, zviazaný totiž koná atrakcie a tieto sú predmetom smluvy). Smluva, ktorú uzavrie niekto s dráhou alebo s iným dopravným podnikom, sem nepatrí, lebo neide tu o dopravu tela, ale o locatio conductio operis. Objektom smluvy tu nie je telo, ale ona doprava.

Na koniec ešte len uvediem požiadavky, ktoré sa nám ukazujú de lege ferenda. Je treba, aby bola striktná zásada nonobektivita tela a jeho neoddelených súčastí prelomená a pripustené určité, sice presne upravené smluvy o tele alebo jeho súčastiach, práve tak, ako bolo treba prelomiť ešte striktnejšiu zásadu rímskeho práva, ktoré neuznávalo ani oddelenú časť ľudského tela za vec vo smysle právnikom a tedy za objekt práv. Zásada ústavne zaistenej nedotknuteľnosti tela by sa môhla zachovať pripustením aspoň n á h r a d y š k o d y za neplnenie.

Občanskoprávne pomery a vzťahy, týkajúce sa mŕtvoly, neboly vzaté do úvahy.

ZPRÁVY.

»Právnická fakulta ve vyrovnání?« *Zdá se, že Osud není přízniv stavbě právnické fakulty Masarykovy university. Jsou ještě v živé paměti obtíže, které se kladly v cestu započetí stavebních prací. Teprve v jubilejním roce republiky jsme se dočkali položení základního kamene. Ani tehdy se však nezapočalo ihned se stavbou, nýbrž až loňského roku, ačkoliv konečné umístění a výprava Masarykovy university ve vhodných budovách k účelu tomu vybudovaných se má státi nejdéle do roku 1930 (§ 3 zákona z 28. ledna 1919 č. 50 Sb. z. a n.). Tento*

rok se stal také skutečně rokem výstavby fakulty. Stavební práce utěšeně pokračovaly a novostavba byla již zdaleka viditelná, neboť pokračovala již do prvního patra. Naskytla se tu však nová obtíž: stavitel, který stavbu právnické fakulty provádí, ohlásil vyrovnání. Co nyní? Budeme mít fakultu jen na 35%?

K tomu nutno dodat, že osud právnické fakulty sdílí též Moravská banka se svým novým palácem v Brně, která se také dostala takto do vyrovnání. Totiž, aby nevznikl snad nějaký omyl, stavbu paláce banky provádí též stavitel, který staví právnickou fakultu a který se vyrovnává. A vše to prý zavinila nešťastná stavba Passage-hotelu (s kavárnou a hlavně barem, který prý velice utrpěl vodní záplavou). Nevyzpytatelné jsou cesty Osudu, že ani nevíme, na čem závisí stavba stánku vědy. Na štěstí se již jiní tři brněňští stavitelé za provádění stavby právnické fakulty, paláce Moravské banky a ostatních staveb úpadcových zaručili a v pracích se nyní pokračuje rychlým tempem. Budeme tedy mít fakultu na 100%. A doufejme, že brzy!
—kg.

Za profesorem Drem JOSEFEM VACKEM

Před necelými pěti léty (Všehrd VII., str. 52) jsme vzpomínali abrahamovin profesora Dra. Vacka. Tehdy nikdo netušil, že nám osud ho tak brzy vyrve. Přece však dne 24. května 1930 profesor Vacek po těžkém a zdoluhavém utrpení zemřel. Zesnulý narodil se v Kolíně n. L. 11. listopadu 1875, po skončení právnických studií v Praze odešel na universitu pařížskou. Studijní pobyt v Paříži Dra Vacka, oddaného žáka profesora Trakala, jen posílil v obdivu pro sociologicko-historickou školu právnickou, tehdy ve státech západních převládající. Nastoupiv soudní praxi, habilitoval se 27. srpna 1908 na Karlově universitě ze srovnávací pravovědy. Habilitačním spisem Vackovým byl »Problém mobilární vindikace v Západoevropském právu moderním a dějinný jeho vývoj« (I. svazek 1906, II. svazek 1908), jehož pendantem bylo pojednání »Mobilární vindikace v právu francouzském a moderním zákonodárství románském« (Sborník věd právních a státních 1907/08). Práce vyvolala příznivý ohlas a kritik, profesor Dr. Kadlec nazval Vacka rozhodnou individualitou, Vacka vábila k srovnávací pravovědě touha, poznati vždy příčiny, z kterých byly jednotlivé instituty právní zavedeny, touha, která se zračí jasně v úvodních částech jeho spisů. Oblíbeným předmětem studií Vackových byla instituce manželství, jehož vznik se pokusil vyložití prací »Pravěk a manželství« (svazek I. 1912, svazek II. 1913). Práci této předcházela dvojí pobyt v Londýně, který byl věnován studiu antických kulturních památek britského musea. Ve zmíněné práci podával Vacek samostatnou teorii o vzniku manželství. Na základě četných textů antických i novějších, nejen právních, nýbrž i historických, theologických a mythologických o ženě a manželství vybudována tesa o postupném vývoji monogamického manželství z matriarchálního útvaru sociálního, v němž vládla sexuální promiskuita. Thesi o tomto převratu tak důležitém, nejen pro vznik manželství, ale i pro převrat, jenž byl doprovázen také pronikavým převratem náboženských a mravních představ, hájí Vacek po celý život nadšeně jak literárně,

tak i v přednáškách. Spis »Pravěk a manželství« byl v české literatuře prací ojedinělou a nesporně originální, ač nechybělo hlasů vytýkajících neprávnický ráz zvoleného tématu. Všeobecně však byla uznávána bystrá kombinační schopnost autorova, která spojena s velkou znalostí cizích jazyků, dovedla i nejobtížnější stati starých textů vyložit.

Současně však Dr. Vacek horlivě hájil důležitost své sociologicko-historické metody pro pravovědu a význam studia sociálních poměrů pro studium právnické (»Slovo k nastávajícím právníkům«, »Právní věda a studium sociálních poměrů«, Sborník 1914/15). Byl jmenován mimořádným profesorem 19. července 1917, přešel Vacek 23. července 1919 jako řádný profesor na Masarykovu universitu v Brně s povinností přednáseti vedle svého oboru ještě právo církevní. Fakulta brněnská věcně ještě dnes málo vybavená, vyžadovala tím spíše v dobách svých prvních počátků mnoho práce organizační. Vacek obětavě podstoupil těžký úkol, jsa místopředsedou komise pro zkoušky historikoprávní a děkanem v období 1922/23. Přes velké zatížení úkoly organizačními a přednáškami pokračoval v práci literární. Instituci manželství věnoval menší práce »Církev římskokatolická a manželství (r. 1920), »Naše revoluce a manželství (r. 1920), »O zasnoubení v právu církevním« (Vědecká ročenka práv. fak. v Brně 1923) a velký spis »Manželské právo dle názorů církve římskokatolické u srovnání s hlavními názory moderních systémů právních, (I. svazek 1922, II. svazek 1924). Práce tyto, ač zapadají do práva církevního, přece vědomě navazují na »Pravěk a manželství«. Vacek se nespokojuje s pouhým výkladem ustanovení církevně právních a vyzdvihuje význam stability instituce manželství, v němž vždy viděl hlavní pilíř moderní kultury a civilizace, kritizuje po zásluze stanovisko československého práva k otázce rozlučitelnosti manželského svazku. Dějinám církevního práva věnoval Vacek knihu »Právní názory církve římskokatolické ve světle dějin« (1928), v nichž zvláště pozoruhodným jest rozbor husitského i českobratrského učení s hlediska právního, najmě čtyř artiklů pražských. Zmíněná práce také vysvětluje vliv učení husitsví oficielního i »sektářského« na skutečné vytváření poměru státu k církvi. Ráz čistě historicko-sociologický má pojednání »Idea komunismu v předbolševickém Rusku«. (Ročenka 1922), kde autor výstižně rozebírá sociální a částečně i náboženské příčiny ruské revoluce.

Jak již řečeno, byl profesor Vacek stoupencem sociologického směru právního ač nesoouhlasil s tvrzením »On a vu la société refaire la loi, on n'a jamais vu la loi refaire la société«, přece viděl v právu jen odvětví jevů sociologických, jehož vědecké poznávání musí býti spojeno hlavně s poznáváním sociálních poměrů, které jednotlivé instituty právní vytvořily a neustále dále tvoří. Prostý výklad právních norem bez kritiky zákonných ustanovení mu nemohl s jeho stanoviska konvenovati; to ukázal i v přednáškách o právu knihovním, které na naší fakultě suploval.

Osobně byl profesor Dr. Vacek dobrosrdečný a benevolentní muž, což ukázal často při zkouškách. »Úskalí« vědy mnohým dobrým vtipem usnadnil posluchačům. Poslední léta jeho života byla trudná. Příznaky těžké a bolestné choroby odňaly mu optimism a dobrou míru. My všichni jsme želeli, že muž, jehož práce z doby mládí jevily tak velkou chuť k práci a životu, je ve svých silách podlomen. Chápali jsme celý dosah tragedie jeho opuštěného života, když nás vybízel, abychom pěstovali s láskou vědu, která, jak nám řekl »v mnohých životních svízlech, jak poznáte, až se přes domnělou pedanterii vědy přenesete, je mnohdy jedinou útěchou«.

Dr. Wierer.

JOSEF VANČURA in memoriam

V březnovém čísle vzpomínali jsme tohoto jména s úctou těch, kdož měli příležitost býti jeho žáky. A dnes, ještě nezavřel se hrob nad prof. Vackem, je třeba o prof. Vančurovi hovořiti jako o tom, který odešel odkud návratu není. Prof. Vančurovi učitelský úřad byl životní metou a jej opustil jen nerad a z donucení těžké nemoci vzdal se aktivního styku s fakultou. Odešel-li krátce po té chvíli, kdy takřka ještě ani řádně neochabla černá vzpomínky k jeho šedesátinám, není vlastně ani možno nic k jeho výstížnému portrétu co dodat. Ale den 26. května 1930, který byl jeho posledním, fixuje nám jeho obraz, který vždy bude zachován nejen naším vzpomínkám, nýbrž i historii české vědy právní, v níž prof. Josef Vančura zanechal významné stopy. Vr.

Z celého světa právníckého. 1. června tohoto roku oslavuje Právníkářská jednota pro Slovensko deset let svého trvání. Oslava tato není jen slavností soukromou tohoto spolku, nýbrž celého československého právníctva, které rádo a s díky uznává velikou práci jejich funkcionářů a přeje jí plného zdu do dalších desetiletí. — Pro obor práva a vědy správní byl jmenován mimořádným profesorem JUDr. Jan Matějka na právnícké fakultě Karlovy university v Praze. — Mimořádný profesor právnícké fakulty Komenského university v Bratislavě pro obor právních dějin středoevropských JUDr. Rudolf Rauscher byl jmenován tamtéž a pro týž obor profesorem řádným. — Antonín Klášterský býval svým občanským povoláním radou Zemského výboru českého v Praze. Z let svého úředního působení uveřejňoval v dubnu a květnu tohoto roku množství vzpomínek, v nichž je obsaženo plno připomínek právníckých, zvláště o jeho vlastní činnosti pro hospodářské záložny a pod. a jež nám ho charakterisuje nejen jako básníka, nýbrž i jako dokonalého právníka. — 28. července tohoto roku bude tomu 10 let, co bylo rozděleno Těšínsko. — 13. května byla v Ženevě zahájena mezinárodní porada pro sjednocení směnečného a šekového práva. Československo zastupuje univ. prof. Dr. K. Hermann-Otavský z Prahy. — Pražská advokátní komora se ohrazuje proti dalšímu přílivu nových advokátů. Je vskutku na pováženou rychlý vzrůst advokátních kanceláří, ale nedoporučuje se dávat výstrahy veřejnými projevy, jež až příliš upomínají na všelijaké výzvy různých živnostenských společností. — Na Sorboně v Paříži klesá počet právníků (r. 1914 : 40%, 1928 : 27% z celkového počtu), kdežto počet mediků a filosofů stoupá. — Podle výpočtu new-yorské obchodní komory vzrostla cena pozemkového majetku v New-Yorku-City r. 1929 o 6% proti r. 1928. — V Turecku byly jmenovány první dvě ženy soudci. Kdy tomu bude v ČSR.? — Počet domů ve Velké Praze od posledního sčítání r. 1921 vzrostl o 21%. V této cifře 31.241 jsou sice započteny barákové kolonie, ale nejsou rozhodny, protože se postupně ruší, a pak největší přírůstek se datuje od r. 1924, t. j. od vydání zákona o stavebním ruchu. — Na článku rady Nejv. soudu Dr. Antonína Horáka o zákonu, provádějícím § 105. ústavní listiny, uveřejněný v »Rozhodnutí« při »Čas. pro právní a státní vědu« odpověděl jednak prof. Hoetzl, jednak prof. Hora v »Právníku«, Dr. Horák cítí se uražen výtkami prof. Hoetzla, kterého žaluje. — (Ča.) — V Rusku byla dekretem ústř. výk. výboru SSSR stanovena civilní odpovědnost odborových organisací za veškeré smlouvy, které uzavírají. Ručení, jemuž se v jiných státech dělnické organisace brání, vztahuje se na veškerý majetek odborové organisace až na zákonem vyňaté fondy (mezi ty patří ovšem i stávkový a propagační!) — Účast žen na veřejném životě v Indii projevila se nejlépe tím, že

druhým nástupcem Gandhiho ve vedení odboje se stala žena. Všeindický kongres žen, konaný 25. ledna 1930 v Delhi, se usnesl na uspořádání panasijské konference žen, jež se připravuje na zimní měsíce v Lahore. Na programu je hlavně postavení ženy v rodině a její život duševní. — Nový »zákoník práce« byl vypracován v Kolumbii. Upravuje celý obor pracovního práva smluvního, odborové organisování, sociální ppjištění, řešení pracovních sporů a opatření ochranná v průmyslových závodech. (—kg). — Vláda anglická zřídila výbor pro zahraniční obchod z vedoucích ministerských úředníků. — Dolní sněmovna setrvala na původní osnově zákona o vojenském trestním právu, v němž se zejména ruší trest smrti, proti horní sněmovně. Osnova se takto stává zákonem. — Ministr obchodu vypracoval osnovu zákona o spotřebitelských komorách. — Němečtí právníci v Československu vytvořili Svaz hospodářských právníků se sídlem v Liberci. — Nankinská vláda zavedla po znehodnocení stříbra zlatou měnu »Hume«, který se rovná asi 40 cts. — V Jugoslavii za podpory státu byla založena »Privilegovaná akc. spol. pro vývoz zemědělských výrobků pro království Jugoslavií«. — Ve francouzské sněmovně podáno několik osnov k snížení daní asi o 1877 mil. frs. Jedná se v prvé řadě o daň bursovní, pak o pozemkovou, přepychovou a daň z obratu na potraviny. — Maďarská vláda vytvořila hospodářský poradní sbor a pojmenovala jej: Stálý výbor na podporu vlády při řešení hospodářských otázek. Sněmu jest podána osnova o kartelech, celkem těmto příznivá. — Od konce dubna jest povinna říšská banka německá vyměnit za papírové peníze zlaté. — Býv. přednosta říšského úřadu pro výkon trestu složil naturalistickou činohru »Amnestie«. — Výbor pro populační politiku v říšském sněmu požádal vládu o vydání zákona proti prostituci, pro reglementaci prodeje ochranných prostředků a pro přibrání žen do služeb mravnostní policie. — Říšskému sněmu byla podána osnova zákona o »Velkém Berlínu«. — Říšský úsporný komisař žádá, aby Virtenbersko zrušilo z 61 okresních úřadů 37 a dále 37 okresních soudů. — Ústavní výbor říšského sněmu navrhl 10 důtek ministrům, zejména pro ponechání si funkcí v hospodářských podnicích neb pro překročení rozpočtu. — Svaz pro práva mužů ve Vídni manifestoval proti přijetí žen do soudních služeb. — Zákon o pojistění proti nezaměstnanosti byl zostřen. — Vídeňský zemský sněm se usnesl založit zemskou hypoteční banku. — Zákon na ochranu práce a volnosti shromažďovací byl publikován dne 5. 4., novela k zákonu o správním soudu 4. 5. — Nařízením ministerstva financí ze dne 15. 4. t. r. byly sníženy úroky z prodlení z dlužných daní a poplatků z 9% na 7,8%. — Dne 1. 5. vstoupil v platnost zákon o dopravní policii, určující zejména největší přípustné rozměry vozidel (šířka 2,3 m, délka 10 m). — V Rumunsku byl vydán nový zákon o státním občanství. — Ve Stockhelmu zasedá mezinárodní kongres odborových organisací. — V Turecku byl přijat zákon o Národní bance se základním kapitálem 25 mil. tur. lib. — Papež jmenoval komisi pro kodifikaci práva koptického, armenského a syrského řeckého ritu kat. církve. Předsedou jest býv. státní tajemník Gasparri. — Panevropský kongres se sejde v Berlíně a zúčastní se ho zejména přední francouzští politikové. Návrhy Paktu vypracoval jednak min. Briand, jednak Coudenhove-Kalerghi. (Kč)

Ze Sbírky zákonů a nařízení. (Částky 20—26, roč. 1930). Vládním nařízením č. 44 byly vydány další podrobné předpisy k finančnímu zákonu. — Zákon o stavebním ruchu z 10. dubna 1930 č. 45 byl letos vydán celý znova, ačkoli jeho ustanovení jsou celkem doslovně shodná s posledním zákonem č. 44/1928 až na některé změny, na př. v § 5 o oprav. prostředcích vypuštěn odst. 7, dále ustanovení o podpoře stavebního ruchu pozměněna tak, že výnos losové půjčky se přikazuje pouze na stavbu domů pro státní a jiné věř. zaměstnance, zavádí se státní příspěvek obcím na stavbu domů s nejmenšími byty. Na místě oddělení pro stavební ruch provádí podle nového zákona organisaci

stavebního podnikání přímo zemský úřad. — Z á k o n z 10. dubna 1930 č. 46 o výrobě chleba stanoví % vymílané mouky pro pečení chleba a nařizuje, že na každém bochníku musí býti zřetelná značka pekařova. — Z á k o n e m téhož data čís. 47 nařízen pro úřady, ústavy a podniky státní povinný odběr obilí a jiných poživatin výhradně domácího původu. — Oprava některých slov v zákoně o letectví č. 172/1925 byla provedena z á k o n e m z 2. dubna 1930 č. 48. — Visová povinnost ve styku se Švédskem byla zrušena vyhláškou č. 49, ve styku s Velkou Británií vyhl. č. 50. — Úmluva s Maďarskem o úpravě dluhů a pohledávek ve starých korunách rakouských a uherských provedena z á k o n e m z 21. března 1930 č. 51. V § I. zákona se dává moc zákona právním pravidlům úmluvy, pokud upravují látku vyhrazenou zákonodárství ČSR. Zákon má vstoupiti v platnost zároveň s úmluvou, která však dosud ve Sbírce vyhlášena nebyla. — Školní okres osoblažský byl zrušen a přidělen okresu krnovskému vládním nařízením č. 52. — Hraniční soudní okresy Brno-město a Brno-okolí byla nově upravena vládním nařízením č. 53. — Vyhláškou č. 54 bylo vyhlášeno dojednání úmluvy pro podniky podpořené ze stát. melioračního fondu. — Pod čís. 55 byla vyhlášena úmluva s Maďarskem o úpravě dluhů a pohledávek ve starých korunách rakouských a uherských. Srovnání pohledávek věřitelů a dluhů dlužníků československých a uherských provedou súčtovací místo vyplatí československému za každou starou korunu salda 0.07 Kč. — Úmluva s Rakouskem o vzájemném vyrovnání odpočivných, zaopatřovacích a jiných požitků, zálohou vyplacených, vyhlášena pod čís. 56. — Úprava pensí zemských, obecních a okresních mezi nástupními státy byla provedena úmluvou mezi Rakouskem, Itálií, Rumunskem, Jugoslavií s Československem čís. 57 a dodatečnou úmluvou s Rakouskem čís. 58, s níž vyhlášeny též seznamy osob, jež bude vypláceti Československo a těch, které bude vypláceti Rakousko. Z á k o n e m z dne 10. dubna 1930 čís. 59 pak propůjčena pravidlům obou úmluv, pokud upravují látku vyhrazenou zákonodárství ČSR., moc zákona. —kg

Tisíc let islandského althingu. V létě tohoto roku uctí Island velkou oslavou, již se zúčastní mimo jiné i reprezentanti našeho Národního shromáždění, tisícileté trvání svého parlamentu. Podle kronikářských zpráv zorganizoval r. 930 vojvoda Ulfljot »parlament« patriachální republiky islandské, složený z představených chrámových obcí (tehdy ještě pohanských). Jakkoliv zprávy o počátcích organizace a stáří althingu jsou rázu poněkud legendárního, přece dlužno s úctou pohlížeti na pilíř svobody malého chudého národa, který odolal jak primitivnímu despotismu prvních »křesťanských« králů staronorských, tak i pozdějšímu bezohlednému absolutismu dánskému, ať již v době reformační nebo osvěcenské. Po době úpadku své moci ve století 19. dožil se althing reorganizace při udělení samostatné ústavy Islandu roku 1874. Representantem státu úplně nezávislého, s Dánskem jen osobou panovníkovou spojeného, je althing od roku 1918. wr.

III. sjazd československých právníků v Bratislave. Dňa 1. júna 1930 koná Právnická jednota v Bratislave valné shromáždzenie na oslavu prvého desaťročia svojho trvania. Z tej príležitosti budú sa konať aj porady činovníkov a zpravodajcov vedeckých odborov ohľadne tlačí sjazdových prác a ohľadne návrhov záverečných usnesení pre jednotlivé vedecké otázky. Vedecké práce budú rozposlané účastníkom sjazdu koncom mesiaca júna k prostudovaniu. Účastníci môžu zaslať svoje písomné pripomienky zpravodajcom, prípadne predsedom jednotlivých vedeckých odborov do 15. septembra, aby mohli byť zahrnuté do celkovej zprávy hlavného referenta o tej-ktorej otázke. Toto opatrenie umožní stručnosť a rýchly priebeh ústnych debat na sjazde, čoho je — vzhľadom na krátkosť času a bohatosť programu zapotreby.

Dosiaľ sa prihlásilo na sjazd 542 účastníkov riadných, 147 dám domáciach, 45 účastníkov a 14 dám zo zahraničia, spolu teda 718 účastníkov. Lehota na prihláškam bola predĺžená do 1. júna 1930. Podľa doterajších prihlášok budú na sjazde zastúpení právnici z 11 štátov a to z Belgie, Bulharska, Hollandska, Francie, Jugoslávie, Nemecka, Poľska, Rakúska, Rumunska a Švajciarska.

Z prislúbených 56 vedeckých prác dosiaľ došlo 21. Právnická Jednota predĺžila preto lehotu k podaniu sjazdových prác do 15. mája 1930. Prácam došlým po tejto lehote nebude možno zaručiť ich vydanie tlačou. Ďalšie vedecké sjazdové práce poslali: Dr. Ilja Hadžega, prez. k. s. v Užhorode o otázke »Ako čeliť škodlivému drobeniu roľníckych usedlostí?«, Václav Čícha, r. N. S. v Brne o otázke »Či sa odporúča rozšíriť pôsobnosť samosudcu?«, Dr. Vlad. Králík, adv. v Roudnici n/L. o otázke »Či sa odporúča rozšíriť pôsobnosť samosudcu?«, Dr. Gejza Okályi, prez. kr. s. v Levoči o otázke »V jakých smeroch je žiadúca reforma porot. súdov?«, Dr. Frant. Bilovský, prof. vys. šk. zemed. v Brne o otázke »Ako čeliť škodlivému drobeniu roľníckych usedlostí?«, Dr. Ján Čaha, prof. práv. vied. v Brne o otázke »Reforma práva poplatkového«, Dr. Juraj Havelka, odbor. r. v Prahe o otázke »Štátne podniky, jejich organizácia, správa a rozdiel od podniku a ústavu verejného«, Dr. Ernest Ziegler, adv. v Bratislave o otázke »Či majú byť pripustené nova v odvolacom pokračovaní a v jakých medziach?«, Dr. Joz. Grňa, rada fin. prok. v Brne o otázke »Či sa odporúča rozšíriť pôsobnosť samosudcu a »Či majú byť pripustené nova v odvolacom pokračovaní?«, Boh. Doubek, vrch. s. r. v Plzni o otázke »Ako čeliť škodlivému drobeniu roľníckych usedlostí?« a Dr. Rich. Fischer, starosta mesta Olomouca o otázke »Má byť zásadách vyrovnávací fond?« pp.—

O niektorých zásadách interpretačných prednášal v brněnskom kolegiu doktorském dne 3. května prof. dr. Jaromír Sedláček. Upozornil především na to, že zákon a norma není totéž; zákony obsahují pravidla stanovící povinnosti, tedy normy, avšak jsou také zákony, které samy o sobě normy nestanoví (na př. určení hranice zletilosti); v systematické právního řádu nacházíme normy, které stojí nad zákonem, a normy stojící pod ním; při aplikaci právního řádu pracujeme pouze s normami a tu se nutně odlučujeme od zákona. Po probrání exegese, jež zjišťuje obsah zákona, hermeneutiky, která se obírá výkladem právních pramenů zjišťující metodami filologickými a literárně historickými autentický text zákona, přešel přednášející k vlastní interpretaci. Při výkladu normy nutno použít jako prvního interpretačního prostředku *d e t e r m i n a c e* aplikované normy normou vyšší; zákony pocházející ze starší doby nutno vykládati pod zorným úhlem normy delegující, jež pochází z doby novější; odtud důležitost zejména t. zv. ústavních práv občanských jako pomůcek interpretačních. Jinou interpretační pomůckou jest t. zv. *v ů l e z á k o n o d á r c o v a*. Hledisko, pod kterým byla norma svého času vydána se během času mění. Změnou prostředí mění se též chápání normy nejen ve smyslu filologického výkladu, ale i ve smyslu chápání normativního. Norma však zůstává pro všechny své adresáty — povinnostní subjekty — normou heteronomní. Tato heteronomie norem souvisí úzce s autonomií morálky. Při výkladu slova zákona běží o otázku, máme-li je chápati ve smyslu nynějším anebo ve smyslu doby vzniku zákona. Tu musíme rozeznávat i jednak výrazy pocházející z doby zákona, jež musíme také jen dle chápání této doby vykládati (na př. v obč. zák. slovo »gemein« jako »obecný« nikoliv podle dnešního smyslu »sprostý«), jednak výrazy hodnotící, které musíme vykládati dle chápání dnešního, na př. pojem »řádného člověka«, jež se mění s dobou, nebo pojem »ihned«, jež bylo jinak vykládáno v době poštovních diligencí a jinak se vykládá v době moderních prostředků dopravních). Dalším interpretačním prostředkem jest t. zv. *r a t i o l e g i s*, jež znamená smysl zákona pro lidský život. V praxi však bývá často této

interpretační pomůcky nesprávně používáno. Zaměřuje se tu totiž interpretace normy s její aplikací a rekuruje se tak k normě nepravnické. I při interpretaci i při aplikaci se užívá stejného výrazu »ratio legis«, avšak jeho význam jest v obou případech různý. Věta »cessante ratione cessat lex ipsa« týká se především normy delegační. Tím, že tato norma zruší určitou zásadu, změní celý zákon od základů (na př. na Slovensku bylo soukromé právo vybudováno z převážné části na rozdílu šlechticů a nešlechticů, ústavní listina však šlechtictví zrušila). Další důsledek uvedené regule se projeví tehdy, změní-li se skutečnosti podstatným způsobem, pojmenování jich zůstane sice stejné, ale vlastnosti jsou zcela různé. Za takových okolností již nelze normu aplikovati (na př. zemské nařízení o jízdě parostrojů v Čechách z let sedmdesátých nelze aplikovati na jízdu parních Sentinelů, ustanovení rakouského práva dědického o desertujících vojinech nelze aplikovati na československé legionáře, neboť v tomto případě pojem »vojína«, v prvním pojem »parního stroje«, i jich vlastnosti se podstatně změnily). Obdobou věty cessante ratione cessat lex ipsa jest t. zv. clausula rebus sic stantibus při smlouvách. V závěru zdůraznil přednášející vystižné úkol právníka v praxi, jež jest tvorbou neb spolupůsobením při tvorbě norem: aplikaci zákona, má-li býti tato aplikace řádná, musí předcházeti nepředpojatá interpretace; obé se nesmí směřovat a právě tak, jako každé práci inženýra musí předcházeti spolehlivé matematické výpočty, musí i práce právníka býti podložena spolehlivým nalezením aplikované normy.

—kg.

Menšinové problémy dneška. Vysokoškolské sdružení pre Spoločnosť národov usporiadalo dňa 12. V. bež. r. spolu s Osvetovým Sväzom prednáškový večer, na ktorom za početnej návštevy prednášal prezident štátneho úradu štatistického Dr. J. Auerhan o menšinových problémoch dneška. V svojej hlboko založenej prednáške rozobral najprv podstatné znaky pojmu národ a národnosti, pri čom príkladmo poukázal na neustálenosť a menlivosť tohto pojmu, podľa náhľadov a záujmov stránky, ktorá s nim operuje. Prednášajúci pripisuje jazyku najväčší význam pri určovaní národnosti, hoci si je vedomý toho, že pri tom aj iné okolnosti — (na pr. pôvod, povedomie, náboženstvo, kultúra, príslušnosť k istému celku teritoriálnemu atd.) — hrajú veľkú rolu. K ďalekosiahlym a škodlivým dôsledkom by viedlo dlhá neho praktické prevádzanie Rádlovej theorie slobodnej voľby národnosti. Rádlova theza, že každé individuum má právo ľubovoľne meniť svoju národnosť, podobne ako politické presvedčenie sa nesrovnáva ani so skutočnosťou, lebo voľba národnosti je obmedzená rôznymi okolnosťami, tak na pr. znalosťou reči, príslušnosťou štátnou, náboženstvom a pod. Za slobodnú voľbu národnosti nemožno pokladať prípady odnárodnenia, lebo týmto predchádza vždy dlhý a složitý proces, v ktorom o veľa viac rozhodujú rôzne vplyvy vonkajšie ako slobodná voľba. Ešte väčšiu roztrieštenosť, ako pri určení pojmu národnosti, sľadáva prednášajúci pri riešení problému zabezpečenia spravodlivých požiadavkov a práv menšín. Poskytnutie národnostnej autonómie teritoriálnej považuje za možné iba v tých zriedkavých prípadoch, kde národnostné menšiny tvoria kompaktný celok. V štátoch, kde sa viaceré národnosti vzájomne prestupujú môže prichádzať v úvahu iba autonómia personálna, ktorá by dovoľovala organizovanie príslušníkov tej-ktorej národnosti do zvláštného národnostného katastru a udržiavanie potrebných kultúrnych inštitúcií pomocou vyberania príspevkov od svojich členov. Takáto autonómia by mohla znamenať daku výhodu pre menšiny silné, pre slabé by však bola iba danajším darom. Preto by udelenie národnostnej autonómie u nás problém menšinový neriešilo k všeobecnej spokojenosti a je lepšie keď sa budeme pridrižovať intencií nášho zákonodárstva, ktoré sa snaží spravodlivo riešiť naše problémy menšinové. Hoci naša republika dala už menšinám viacej, ako vyžadujú naše záväzky v mierových smluvách,

predsa kladú tieto menšiny ešte ďalšie požiadavky. Avšak jestli chcú dosiahnúť ich uskutočnenia, musia najprv dokázať, že chcú byť a vedú byť loyálnymi občanmi štátu. Menšina iredentistická, menšina nepriateľská štátu nemôže počítať na mimoriadne ústupky od štátu. Riešenie menšinového problému vyžaduje dobrej vôle na oboch stranách a tak vidí Dr. Auerhan v loyaltite a snášanlivosti štátnych občanov základné predpoklady riešenia problému menšinového. —pp.—

Manifestácia za dobudovanie bratislavskej univerzity. Po impozantnom sprievode mestom shromaždilo sa dňa 10. V. bež. r. poslucháčstvo všetkých troch fakult k manifestačnému shromaždeniu v auditoriu maximu právnickej fakulty. Zvláštneho významu dodala tomuto shromaždeniu účasť J. M. rektora univerzity, dekanov všetkých troch fakult, početných členov profesorského sboru ako aj čelných predstaviteľov centrálnych úradov a popredných činiteľov kultúrnych i politických. Ostré, ale spravodlivé slova protestu J. M. MUDra. Kristiána Hynka, rektora univerzity, proti nedostatočnému a nerovnomernému dotovaniu bratislavskej univerzity našly silnú ozvenu a boly prerušované búrlivým volánim za zvýšenie reálnej dotácie a za skoré dobudovanie univerzity. Zástupcovia fakultných spolkov poukazovali na kriklavé nedostatky jednotlivých fakult a tlumočili žiadosti týchto. Za právnikov žiadali predsa JUC. Karol Klinovský čím skoršiu výstavbu novej budovy pre právu fakultu, zvýšenie dotácie vecnej, obsadenie uprázdnených profesorur, zvýšenie počtu systemizovaných asistentur, sriadenie honorovaných miest knihovníckych a rozmnoženie stipendií pre vedeckých pracovníkov. Vyslovené požiadavky boly shrnuté do spoločnej rezolúcie, ktorá bola zaslaná príslušným činiteľom vládny. Celkový priebeh sprievodu i shromaždenia ukázal, že študentstvo sa už naďalej nedá uspokojiť peknými sľubami a že je odhodlané aj rázne vystúpiť za výstavbu a riadne vystrojenie dôstojného stánku svojej univerzity. —pp.—

Hospodársky parlament a podobné snahy. V poslední době množi se snahy čeliti dnešní zpolitisovanosti veřejných otázek propagací principu neodvislé odbornosti. Na prvém místě přichází tu v úvahu usilování o t. zv. hospodársky parlament, poradní to orgán pro zákonodárné řešení otázek hospodárských. Navazuje se tu vhodně na existenci dosavadního sboru pro otázky hospodárské, jehož činnost má býti více zveřejněna a jemuž má býti sjednána potřebná autorita. Po této stránce zaslouží zmínky hlavně akce »Kruhu přátel demokratické spolupráce, vedené drem Kollarem a doc. drem Verunáčem.

Paralelně objevila se však i snaha dalekosáhlejší, totiž přeměna dosavadního senátu v jakýsi hospodársky parlament. Věc nadhodil zejména prezident pražské obchodní komory Grossman ve svém projevu z 30. dubna t. r. Netřeba zdůrazňovati, že jde tu o podnět, který, jak bylo možno pozorovati, jest velmi značně ve veřejnosti sdílen. Cítí se všeobecně, že jest nutno revidovati běžné názory o podstatě demokracie a zejména jasně vysloviti, zda naprosté opomíjení odbornictví jest skutečným požadavkem demokracie. Spíše opak zdá se býti pravdou. Jiná jest ovšem otázka, zda zpolitisované naše poměry připouštějí vůbec nádeji v možnost ústavních reforem. Leč otázka ta jistě nemůže brániti, aby se o našem veřejném zřízení od samého základu co nejupřímněji uvažovalo, jakož i aby potřeba reforem byla vhodně propagována. Pro potřebu reformy po této stránce vyslovuje se článek Dra Klimenta v »Demokratickém Středu« 16. V. t. r. jkt.

Ze Sociálního ústavu Československé republiky. Dne 30. ledna 1930 zahájen byl v Sociálním ústavě cyklus přednášek o mzdách a koupěschopnosti zaměstnanců u nás přednáškami Dra. Basche o mzdových teoriích a Dra. Šterna o významu vyšší mzdové úrovně. Dr. Basch podal v úvodu definici mzdové teorie a zdůraznil, že dnes je výše mzdy výsledkem

boje mezi zájmy zaměstnanců a zaměstnavatelů. Pak podal přehled vývoje mzdových teorií a přešel k tak zvaným mzdovým teoriím mocenským, k teorii produktivní a k teorii mzdy sociální. Teorie sociální mzdy, vycházející z předpokladu protichůdného zájmu kapitálu a práce, připouští, že mocenské síly a poměry mají rozhodný vliv na výši mzdovou. Výsledek boje těchto zájmů jest však omezen dvěma hranicemi. Dolní mez, pod níž nemůže mzda klesnouti, jest určována existenčním minimem dělníka, hranicí horní jest minimum odměny kapitálu při podnikání. Pokud jde o pojem trhu práce soudil přednášející, že nejde o trh jeden, nýbrž o větší počet trhů práce, na sobě závislých, ale vykazujících zvláštní, pro výši mzdy směrodatné okolnosti. O řešení problému zvýšení mezd usiluje se dvojí cestou: buď okamžitým zvýšením nebo plánovitou politikou mzdovou. V prvním případě jde vlastně o mocenský přesun a zvýšení mezd může býti buď jen v jednom odvětví na účet konsumu a tím i odvětví ostatních, nebo všeobecné zvýšení mezd, které buď znamená všeobecné zvýšení cenové hladiny nebo současné stlačení podnikatelského zisku nebo ostatních výrobních nákladů. Pozvolné zvyšování mezd může se díti plánovitým zmenšováním výrobních nákladů. Ku konci své přednášky pojednal Dr. Basch o teorii vysokých mezd a vytýčil zásadu správného poměru mezd, jako důchodů a jako výrobních nákladů. Také problém vysokých mezd řeší se dvojím způsobem. Buď je tu zvýšení regulativní, nastupující teprve po provedení racionalisace a mající způsobiti vyrovnání mezi zvýšením produktivity a podílem mzdy na výnosu, nebo zvýšení spekulativní, které má býti vlastně anticipací budoucího zlepšení provozu a je myšleno jako podnět celému hospodářství k ekonomisaci a zlepšení organizace výrobní, ke zvýšení poptávky po zboží a zesílení domácího trhu.

Dr. Štern hovořil o vztazích mezi všeobecnou sociální politikou a životní úrovní zaměstnanců. Uvedl, že by bylo nesprávné, kdyby sociální politikové zabývali se pouze sociálním zákonodárstvím a nevěnovali si životní úrovní pracujících vrstev. Hospodářský vývoj XIX. století prokazuje, že koupěschopnost zaměstnanectva průmyslové éry se zdvojnásobila, což vzhledem k dalším technickým vymoženostem a organizačnímu zdokonalování zaručuje určitý optimismus do budoucna. Mzdy tvoří v průmyslovém podnikání strojovém menší složku z celkových výrobních nákladů než v době výroby převážně rukodilné. Zvyšování mzdové úrovně může se díti pouze postupně, neplatí však všeobecně tvrzení, že při vyšších mzdách jest nutno zvyšovati ceny tovarů, což působí opětně všeobecné stoupnutí hladiny cenové. Úměrné zvýšení mezd může si závod zpravidla nahraditi lepší organizací. Zkušenosti ukazují, že nízké mzdy nejsou vždy pro výrobu nejlevnější, neboť zvýšení mezd má vliv i na zvýšení intenzity a kvality pracovního výkonu. Podle názoru Dra Šterna brzdou vyšší životní úrovně v Evropě jest její neracionální hospodářská organizace, čehož jsme si v Československu, s poměrně malým vnitřním trhem a nezbytností velkého exportu a importu plně vědomi. Musíme snažiti se o usnadnění hospodářských styků a dělby práce.

Dne 6 února 1930 přednášel Dr. Robert Kollar o mzdě s hlediska distribuce důchodu a redaktor Th. Pistorius o lidském činiteli ve výrobě. Dr. Kollar uvedl, že průměr národního důchodu jeví se na podkladě daných odhadů národního důchodu (Dr. Engliš šedesát miliard, Dr. Hottowetz osmdesát miliard) a počtu výdělečně činných v mezi od 9.900.— Kč až do 13.000.— Kč. K tomuto rozmezí se přibližují i mzdy kvalifikovaných dělníků i průměry zjišťované podle úrazového pojištění. Nemáme tedy s celkového hlediska nějaké mimořádné poruchy distribuce. Problém leží v nepřiměřené režii, která často zbytečně zmenšuje kupní sílu důchodů. Opravdové ozdravení lze očekávati hlavně ve snížení cen, hospodárnou organizací celého hospodářství. Všeobecné zvyšování

vání mezd a platů bez současného odstraňování našich organizačních poruch mohlo by vésti k inflaci důchodu a utvrzovalo by dosavadní nehospodárny stav.

Redaktor Pistorius uvedl, že vědecké řízení práce ve výrobě je prováděno především v oblasti technické a v druhé řadě v oblasti organizační, že však důležitá složka, kterou můžeme nazvat »lidským činitelem« zůstává nemnoze v praxi vědeckým řízením práce nedotčena. Čím více věda, jako psychotechnika, fyziologie a sociologie rozrůstají, tím více objevuje se neudržitelnou nedostatečná péče průmyslu o lidského činitele. V péči o lidského činitele ve výrobě jsme v poměru k celkové úrovni doby značně opožděni. Přednášející pojednal potom o základní formě péče o lidského činitele, o výběru a umístění dělníka ve vědeckém řízení práce prostřednictvím psychotechniky a lékařství. Věda jest připravena úspěšně pomoci při provádění péče o lidského činitele výroby, průmysl však používá jejich služeb dosud nedostatečně. Péče o lidského činitele ovšem byla by pro dělnictvo i pro podnikatele velmi málo prospěšnou, kdyby nebyla oživena duchem opravdového lidství těch, kdož ji provádějí a kdyby tento duch nebyl posilován přesvědčením, že mravní krása poměru člověka k člověku doporučuje se nejen v životě soukromém a veřejném, nýbrž i v hospodářství. Má-li hospodářství prospívatí lépe než dosud a nemá-li býti vysazeno škodlivým otřesům, musí býti jeho vedoucí ideou člověk a jeho vlastnosti i potřeby.

Dr. Jindřich.

Nemocenské pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách je stále ještě návrhem, který neuzrál ani tak dalece, aby mohl býti předložen Národnímu shromáždění. A přece patří k našim nejděle připravovaným osnovám. Již v letech 1923—1928 vypracovala ministerská komise odborníků a skupinových zájemců pod předsednictvím exministra Dr. Hotowtze návrh zákona pro toto nové odvětví sociálního pojištění. Vědecké řízení její práce, jakož i objektivní rozvrstvení jejích členů, skýtaly záruku obezřelého a solidního postupu a tím i možnost brzkého projednání elaborátu. Avšak návrh se roku 1928 do sněmoven nedostal, poněvadž se jím počalo zabývatí ministerstvo sociální péče za účelem revise a korektur. Zatím postupem času zmizela původní svornost mezi průbojnými složkami interestů a dnes přicházejí všechny odborové organizace s novými návrhy na úpravu nemocenského pojištění soukromých zaměstnanců. Jsou to převážnou měrou připomínky odporující staré komisijní předložce a současně mezi sebou protichůdné. Částečně má změněné názírání politických a odborářských skupin svou příčinu ve změněných poměrech. A poněvadž největší brzdou blízkého uzákonění je problém budoucí organizace, koření tyto rozpory na jedné straně ve velikém rozmachu t. zv. úřednických nemocenských pojišťoven u nás za poslední léta a současně na druhé straně v té okolnosti, že vzrůstají i nem. pojišťovny gremiální, které mají proti úřednickým nevýhodu v tom, že nejsou spiaty ani administrativně ani odborářsky (politicky), nikoliv však v menším počtu členstva. Odtud hrozí gremiálním pojištěncům dvojitá nebezpečí: buď, že nebudou pojati do centrální organizace nem. pojištění soukromozaměstnaneckého, k níž asi na štěstí dojde, aneb, že budou politicky při brzké fusi majorisováni. Zdá se bohužel že znovu o osnově zákona rokující členové min. komise si neuvědomují dost jasně, že je třeba nem. pojištění soukromých zaměstnanců takového organizačního řešení, které by přinášelo decentralisovanou centralisaci všech dosavadních soukromozaměstnaneckých nem. pojišťoven, aniž by při tom hůře organizovaná menšina byla ve své politické individualitě ohrožena. Postuláty účelné administrativy, vrcholné léčebné péče, a racionalisace vůbec, to vyzadují v míře nejvyšší. Současně je nutno, aby nová organizace nebyla rozseknutím veškerého sociálního pojištění soukromozaměstnaneckého na dvě nekolaborující odvětví, pensijní a nemocenské, ale, aby jí byl přirozený vztah mezi Všeobecným pensijním

ním ústavem a nemocenskou centrálou, jejíhož jména dosud ani neznáme, co nejvíce utužen. Že musí býti při tom do zákona pojata zásada inkompatibility funkcí, uzná jistě každý slušný a inteligentní člověk. — Bylo by opravdu na neprospěch 300.000 pojištěnců, kdyby jejich dobrá věc měla býti odsunována dále pro nemožnost dohodnouti se za tak jasné situace, neb platné normy (zák. dělnický č. 221/24 ve znění nov. č. 184/28 a několik §§ staříckého zák. č. 33/1888 zachovaných zák. č. 117/26) — jsou při stále vzrůstajícím pokroku věd soc. pojištění sloužících i při větších požadavcích pojištěnců ode dne ke dni víc a víc nedostačujícími. Potužil.

Nezaměstnanost v Československé republice. Ochabnutí československého průmyslu, které po vlně vzestupu vyvrcholené v r. 1928 nastalo téměř ve všech průmyslových odvětvích, zhoršilo trh práce a z toho vznikající nezaměstnanost nebyla ani zahájením jarní sezony zastavena, naopak počet nezaměstnaných vykazuje stále vzestupnou tendenci. Ciferně jeví se vzrůst nezaměstnanosti za únor t. r. o 12.265 osob zejména v živnostech stavebních, kovoprůmyslu a průmyslu textilním. Tento vzestup nezastavil se ani v březnu, kdy jinak pravidelně počet nezaměstnaných uchazečů o práci se snižuje. Následkem toho též práce přes čas za měsíc únor oproti lednu t. r. značně poklesla (ze 434 na 358 tisíc hodin), ačkoliv v jiných letech zaznamenán v těchto měsících sezonní vzestup. Letošní stav povolených hodin přes čas je nejnižší od r. 1923 a nedosahuje ani jednu třetinu úhrnu loňského.

Počet nezaměstnaných dosáhl v únoru cifry 86.156 osob, z čehož připadá na kovoprůmysl 7778 (v loni 3265), na živnosti stavební 15.301 (v loni 10.704) a průmysl textilní 9789 osob (v loni 5249). Pouze v hornictví, průmyslu lučebním a průmyslu kameninovém a zeminném počet nezaměstnaných se nepatrně snížil. (Dle Zpráv Národní banky Československé.) Oma.

Vystěhovalecké hnutí z Československé republiky. V únoru t. r. vydáno bylo 2180 vystěhovaleckých pasů. Za cíl cesty označeny státy evropské v 1330 a zámoří v 850 případech. K dopravě převzato do Spojených států severoamerických 444, do Argentiny 226, do Kanady 287 a ostatních států 12 vystěhovalců. (Dle Zpráv Národní banky Československé.) Oma.

LITERATURA.

Guido de Ruggiero: Dějiny evropského liberalismu. — Politická knihovna, řada II., kniha X., stran 515, 80. Orbis Praha 1929. — Kniha se rozpadá vlastně na dvě části. Historická část, po úvodě, v němž jest vylíčeno společenské a duchovní prostředí, z něhož vyrůstly předpoklady liberalismu, podrobně líčí odlišný vývoj liberalismu v Anglii, Francii, Německu a Itálii a jak myšlenkové proudy jednotlivých těchto zemí na sebe působily, se prostupovaly, vyrůstaly často do protikladných výstřelků, které odumíraly, aby zdravé jádro se mohlo dále vyvíjeti a vytvářeti syntetický celek. Dějiny těchto států jsou tu často osvětleny s nezvyklé strany. Myšlenka liberalismu prodělává postupně nejnnutnější změny, vyplývající z prostředí společenského i historického. To, co se nazývalo před léty liberalismem, jest často v naprostém odporu s tím, co se jím rozumí dnes. Jen jádro, obalené slupkou nedomyšlených forem a historických omylů, je všem typům liberalismu, jak se vyvíjely v různých zemích i dobách, společné. A to je svoboda. Také tento pojem prodělává svůj vývoj, vyrůstá několikrát ve formy, které jsou na konec holou nesvobodou a zase se vrací a očišťuje jeho původní, pravý význam. Svoboda dává vyrůstí jiným proudům, které využívají jejích zkušeností a slabostí, aby ji tlumily a dusily, ale na konec vždy přece i v nich liberální pojetí ožívá a převažuje.